

مروری بر آنچه که در دادگاه مصدق گذشت

۱ آبان ۱۴۰۳ ساعت ۱۸:۴۰

دکتر مصدق گرچه در دادگاه نظامی محاکمه شد اما دادگاه را تبدیل به صحنه افشاگری و اثبات «کودتا» بودن روند برکناری دولت ملی کرد. جریان دادگاه در سراسر جهان انعکاس یافت و برای رژیم کودتا رسوایی به بار آورد.

دکتر مصدق یکی از رهبران ملی‌گرای ایران است که نام او در قضیه ملی شدن صنعت نفت ایران بر سر زبان‌ها افتاد. با این حال دکتر مصدق در جریان تحولات مرداد ۱۳۳۲ که از آن با عنوان کودتا نام برده شده است، به تیتراژ اول بسیاری از روزنامه‌ها و اخبار مهم آن روزها تبدیل شد. در جریان کودتای ۲۸ مرداد، دکتر مصدق به طور غیرقانونی از سمت دولتی و قانونی خود کنار گذاشته شد و شاه که فاصله چندانی با سقوط نداشت، توانست به کمک کشورهای خارجی به قدرت بازگردد. بعد از این تحولات، دکتر مصدق دستگیر و زندانی شد. او طی جلسات مختلف مورد بازجویی قرار گرفت و چندین جلسه دادگاه نیز برای او شکل گرفت. شرح دادگاه‌ها و حکم تعیین شده برای او موضوعی است که در این مطلب به آن پرداخته شده است.

دکتر مصدق از دستگیری تا برگزاری دادگاه

دکتر مصدق درست یک روز بعد از کودتای ۲۸ مرداد دستگیر شد و به باشگاه افسران منتقل شد. بسیاری از بازجویی‌ها و دادگاه‌های بدوی مصدق در این باشگاه برگزار شد. جلسه دادگاه مصدق شامل چندین جلسه مختلف بود. البته او به محض دستگیری مورد بازجویی قرار گرفت. در این بازجویی سرتیپ ریاحی نیز که همراه با دکتر مصدق دستگیر شده بود، مورد بازرسی قرار گرفت. اولین بازجویی‌ها به طور رسمی در شهریور ۱۳۳۲ انجام شد. دکتر مصدق در خاطرات خود پیرامون بازجویی‌ها و اتهامات وارده آورده است که اتهام اصلی او سوء قصد به منظور برهم زدن اساس حکومت و ترتیب وراثت تاج و تخت سلطنت و تحریص مردم به مسلح شدن بر ضد قدرت سلطنت بود. با این حال پس از چند جلسه بازجویی، محاکمه مصدق در دادگاه نظامی در تاریخ هفدهم آبان ۱۳۳۲ش آغاز گردید. اتهام او، سوء قصد به منظور برهم زدن اساس حکومت و تاج و تخت سلطنت و تحریک مردم به مسلح شدن بر ضد قدرت سلطنت بود.^[۱] در این دادگاه مصدق به دفاع از خود پرداخت و در معرفی شغل، خود را نخست‌وزیر قانونی دانست و به صلاحیت دادگاه نظامی اعتراض داشت. از نظر مصدق تنها دیوان کشور صلاحیت رسیدگی داشت.^[۲]

ریاست دادگاه نظامی علیه مصدق بر عهده حسین آزموده بود. بنابراین دکتر مصدق بارها به حسین آزموده و روند دادرسی لو اعتراض کرد. اعتراضات و دفاعیات دکتر مصدق باعث کلافگی آزموده شده بود. تا جایی که برای رهایی از شر دکتر مصدق، چندین بار از دادگاه تقاضای حکم اعدام کرد. اما این حکم رد شد و حکم نهایی دادگاه به جلسات بعد موکول شد. بعد از این

جلسه، در مجموع ۴ جلسه دیگر از بازپرسی نیز تا مهرماه سال ۱۳۳۲ برگزار شد. به طور کلی روند دادگاه‌ها بسیار طولانی بود و هر بار به بهانه بررسی برخی از اتهامات وارده، به جلسات دیگر موکول می‌شد. با این حال در نهایت حکم اصلی و نهایی در ۳۰ آذر ۱۳۳۲ صادر شد و دادگاه رأی خود را اعلام داشت. بر اساس این رأی، دکتر مصدق به سه سال حبس مجرد محکوم شد. این حکم، حکم نهایی بود اما اعتراضات زیادی به آن وارد شد. بنابراین باز هم جلسات دیگری برگزار شد. تا جایی که تعداد جلسات به بیش از ۲۰ جلسه رسید. در جریان ۳۵ جلسه محاکمه، بارها از طرف دادستان به مصدق اهانت شد و البته مصدق هم بسیاری از حرف‌های ناگفتنی را گفت. در نهایت دادگاه او را به سه سال حبس محکوم نمود ولی پس از ۲۶ جلسه دادگاه تجدید نظر و فرجام خواهی مصدق، رای دادگاه تغییر نیافت. [۳] در پایان این دادگاه، ختم دادرسی اعلام شد و مصدق موظف به گذراندن دوران محکومیت خود شد.

حکم نهایی دادگاه و واکنش دکتر مصدق

همانطور که گفته شد در آخرین دادگاه نظامی، مصدق محکوم شد و گناهکار اعلام گردید. در حکم صادر شده برای دکتر مصدق آمده است:

دکتر محمد فرزند مرحوم هدایت اله شهرت «مصدق» به اتهام «بر همزدن اساس حکومت و ترتیب وراثت تخت و «سلطنت واغواء و تحریک مردم به مسلح شدن بر ضد قدرت و مقام شامخ سلطنت در روزهای ۲۵ تا آخر روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲» تحت تعقیب دادستان ارتش قرار گرفته و به موجب رای دادگاه تجدید نظر نظامی عملش منطبق با ماده ۳۱۷ قانون دادرسی ۱ و کیفر ارتش تشخیص و با رعایت ماده ۴۶ قانون کیفر عمومی به سه سال زندان مجرد محکوم شده است که رأی صادره بموجب دادنامه شماره ۳۷۰۶ تاریخ ۲۲ اسفند ۳۴ شعبه نهم دیوانعالی کشور ابرام و در نتیجه محکومیت نامبرده (سه سال زندان مجرد) قطعی گردیده است.

دادستان ارتش - سرلشگر آزموده. [۴]

بعد از اعلام این حکم، مردم و جبهه ملی به آن اعتراض کرده و حکم صادر شده را محکوم کردند. مردم و جبهه ملی این حکم را ناعادلانه دانسته و معتقد بودند این حکم توسط دادگاه حکومتی گرفته شده است. اما اعتراض اصلی از سوی دکتر مصدق ابراز شد. دکتر مصدق گرچه در دادگاه نظامی محاکمه شد اما دادگاه را تبدیل به صحنه افشاگری و اثبات «کودتا» بودن روند برکناری دولت ملی کرد. جریان دادگاه در سراسر جهان انعکاس یافت و برای رژیم کودتا رسوایی به بار آورد. [۵]

اجرای حکم

بعد از اعلام حکم نهایی دادگاه، مرحله اجرای حکم فرارسید. بر این اساس مقرر شد دکتر مصدق روانه زندان شود و دوران محکومیت خود را پشت سر بگذارد. دوران محکومیت سه سال بود. دکتر مصدق این دوره را پشت سر گذاشته اما پس از پایان محکومیت به او اجازه ندادند در تهران ساکن شود؛ بنابراین او به «احمدآباد»، که ملک شخصی‌اش بود، رفت و تا پایان زندگی‌اش - سال ۱۳۴۵ - در آنجا ساکن بود و نمی‌توانست با افرادی جز بستگان نزدیک خود تماس بگیرد. «احمد آباد» قریه‌ای در «آبیک» قزوین است که ملک آن در دوره حیات مصدق بین ورثه او تقسیم شده بود. [۶] تبعید مصدق به قریه احمدآباد رسماً او را از دنیای سیاست حذف کرد و باعث عزلت و انزوای سیاسی او شد. سرانجام دکتر مصدق در بهمن ۱۳۴۵ ش در ۸۴ سالگی پس از تحمل

مراترهای زندان و تبعید و به دنبال یک عمر دراز و پرحادثه سیاسی درگذشت و در همان جا مدفون گردید. [۷]

[۱] - روزشمار تاریخ، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰، ص ۶۲۲

[۲] - جلال الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۹۴، ص ۵۵۷

[۳] - روزشمار تاریخ، همان، ص ۶۲۲

[۴] - جبهه ملی به روایت اسناد ساواک، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۷۹، ص ۲۵

[۵] - به کوشش جمعی از پژوهشگران، سازمان مجاهدین خلق پیدایی تا فرجام (۱۳۴۴-۱۳۸۴)، جلد ۱، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴-۱۳۸۵، ص ۱۰۰

[۶] - سازمان مجاهدین خلق پیدایی تا فرجام (۱۳۴۴-۱۳۸۴)، همان، ص ۱۰۰

[۷] - روزشمار تاریخ، همان، ص ۶۲۲

آدرس مطلب :

<https://www.cafetariikh.com/news/۴۹۸۶۲/گذشت-مصدق-دادگاه-آنچه-مرویه/>